

Pozitif Genç Gelişimi

Kuram-Kültürel Bağlam-Uygulama

Editör: Yaşar ÖZBAY

Editör: Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY

POZİTİF GENÇ GELİŞİMİ
Kuram-Kültürel Bağlam-Uygulama

ISBN 978-625-8897-42-5

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2026, PEGEM AKADEMI

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır; indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Ekim 2026, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Özgürel

Dizgi-Grafik Tasarım: Beyza Nur Erdoğan

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sayfa Basım Sanayi Ticaret Ltd. Şti.

İvedik OSB Matbaacılar Sit. 1514. Cad. No: 23-25

Yenimahalle/ANKARA

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 77079

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi

Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: yayinevi@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Bir genç düşünün. Belki bir okul koridorunda, belki bir mahallenin köşesinde, belki de telefon ekranının mavi ışığında kaybolmuş. Ona bakıyorsunuz. Ne görüyorsunuz?

Bir sorun mu? Bir risk mi? Yönetilmesi, düzeltilmesi ya da korunması gereken biri mi?

Yoksa henüz açılmamış, gelişip serpilecek bir filiz mi?

İşte bu kitap, tam da bu sorunun yanıtını aramak için yazıldı. Ve yanıt, her şeyden önce görmeyi öğrenmekle başlıyor: Her genç, içinde taşıdığı potansiyeli gerçeğe dönüştürebilecek bir kapasiteyle dünyaya gelir. Bu kapasite bazen zorlu koşullar altında geri çekilir, bazen görünmez hâle gelir, bazen de farkında bile olunmadan örselenir. Ama bütünüyle kaybolmaz. Bir tohumun kabuğunun altında yaşamı sürdürmesi gibi, uygun koşulları bulduğunda yeniden filizlenmek üzere hep orada durur.

Pozitif genç gelişimi yaklaşımı, işte bu potansiyeli merkeze alan bir bilim ve uygulama geleneğidir. Gençlere “Eksiklikleriniz neler?” diye değil, “Hangi güçlere ve potansiyellere sahipsiniz?” diye soran; riskten önce gücü, zayıflıktan önce kaynağı ve yalnızca müdahaleyi değil, gelişimi desteklemeyi önemseyen bir anlayışı temsil eder.

İlk bakışta bu, oldukça yalın bir bakış değişikliği gibi görünebilir. Oysa onlarca yıllık araştırma birikiminin ortaya koyduğu üzere, gençlere ilişkin yerleşik düşünme biçimlerini değiştirmek hiç de kolay değildir. Zihinlerimizdeki kalıplar, kurumların işleyişi, politikaların dili ve hatta yardım etme biçimlerimiz çoğu zaman gencin sahip olduğu güçlerden önce sorunların, eksikliklerin ve risklerin peşine düşer. Böyle olduğunda genç, gelişimin öznesi olmaktan çıkarak düzeltilmesi gereken bir nesneye dönüşebilir.

Bu kitap, tam da bu kalıbı kırmaya yönelik bir davettir.

Türkiye, genç nüfusa sahip bir ülke olmanın ötesine geçerek gençleri önceleyen bir ülke olmak durumundadır. Bu dönüşüm yalnızca demografik göstergelerle açıklanabilecek bir mesele değildir. Asıl mesele, her gencin kendine özgü bir gelişim öyküsü bulunduğunu ve bu öykünün nasıl şekilleneceğinin yalnızca gencin değil, ailesinin, okulunun, toplumun ve nihayetinde hepimizin ortak sorumluluğu olduğunu görebilmektir.

Elinizdeki bu derleme eser, bu bilinci paylaştan araştırmacıların, eğitimcilerin ve uygulamacıların ortak katkısıyla hazırlandı. Her bölüm ayrı bir el izi taşısa da bütün bölümleri birbirine bağlayan temel düşünce aynıdır: Gençler için daha iyisi mümkündür ve bu gelecek, onların güçlü yanlarından, ilişkilerinden, kaynaklarından ve gelişme kapasitelerinden beslenerek inşa edilebilir.

Bu nedenle bu kitap yalnızca gençleri anlamaya yönelik akademik bir kaynak olarak değil, aynı zamanda onlara nasıl baktığımızı yeniden düşünmeye yönelik bir çağrı

olarak da okunabilir. Çünkü gençlerle ilgili kullandığımız kavramlar, sorduğumuz sorular ve geliştirdiğimiz uygulamalar, çoğu zaman onlarda neyi görmeye hazır olduğumuzla doğrudan ilişkilidir.

Bu kitabın okuyucusuna tek bir şey dilemek gerekirse, o da şudur:

Son sayfayı kapattığında bir gencin gözlerine bakmayı hatırlasın. Belki bir okul koridorunda, belki bir mahallenin köşesinde, belki de bir ekranın mavi ışığında...

Ve bu kez biraz daha dikkatle baksın.

Orada sorundan önce insanı,
kırılganlıktan önce gücü,
eksiklikten önce potansiyeli görsün.

Çünkü bazen bir gencin gelişim öyküsünü değiştiren ilk şey, ona ne yaptığımız değil, ona nasıl baktığımızdır.

Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editör: Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY

1. Bölüm: Pozitif Genç Gelişiminin Tanımı ve Kapsamı

Dr. Öğr. Üyesi İsmail Hakkı TOMAR, Giresun Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-1800-0629

2. Bölüm: Pozitif Genç Gelişimi Yaklaşım ve Modelleri

Doç. Dr. Mehmet Akif KARAMAN, Ortadoğu Amerikan Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-7405-5133

3. Bölüm: Pozitif Genç Gelişimi ve Pozitif Gelişimsel Kaynaklar

Prof. Dr. Ramin ALİYEV, Hasan Kalyoncu Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-1983-6505

4. Bölüm: Yılmazlık ve Pozitif Genç Gelişimi

Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY, Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-9355-8238

5. Bölüm: Sosyal Destek Sistemleri ve Pozitif Genç Gelişimi

Doç. Dr. Hasan EŞİCİ, Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-3659-3074

6. Bölüm: Aile Sisteminin Güçlendirilmesi ve Pozitif Genç Gelişimi

Doç. Dr. Didem AYDOĞAN BAYEMEZ, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-7163-3003

7. Bölüm: Pozitif Genç Gelişiminde Aile Katılımı ve Aile Programları

Dr. Öğr. Üyesi Esra EKER DURMUŞ, İbn Haldun Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-9178-4696
Doç. Dr. N. Büşra AKÇABOZAN KAYABOL
ORCID No: 0000-0002-6350-8237

8. Bölüm: Pozitif Genç Gelişiminde Okul ve Okul Sonrası Programlar

Doç. Dr. Cemre TATLI, Hasan Kalyoncu Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-1838-2540

9. Bölüm: Pozitif Genç Gelişimi ve Toplum

Doç. Dr. Gökçen AYDIN, TED Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-0781-7817

10. Bölüm: Pozitif Genç Gelişiminde Piramidin Bir Diğer Yüzü: Pozitif Kariyer Gelişimi

Doç. Dr. Nurtan KARACAN ÖZDEMİR, Hacettepe Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-2909-6857

11. Bölüm: Pozitif Genç Gelişimi: Bir Sentez, Yeni Yönelimler ve Disiplinlerarası Bir Yol Haritası

Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY, Gazi Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-9355-8238

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları	v

KİTABA GİRİŞ

Pozitif Genç Gelişimi: Temel Kavramlar, Kuramlar ve Uygulamalar	1
Neden Bu Kitap?.....	1
Pozitif Genç Gelişimi Yaklaşımının Özüne Kısa Bir Bakış	2
Kitabın Amaçları ve Hedef Kitle.....	3
Kitabın Yapısı ve Bölümlere Genel Bakış	3
Kitabın Temel İlkeleri.....	7
Okuyucuya Not.....	7
Kaynakça.....	8

1. BÖLÜM

POZİTİF GENÇ GELİŞİMİNİN TANIMI VE KAPSAMI

Giriş.....	11
İnsan Gelişimi	12
İnsan Gelişimini Etkileyen Faktörler	13
Gençlik ve Genç Gelişimi	14
Genç Gelişiminin İlkeleri	16
Bütün Gençler Gelişebilir.....	16
Gelişimde Zorlayıcı Aktiviteler ve Destekleyici İlişkilerin Etkisi	16
Gençlerin Kendilerine Sunulan Aktivitelere Katılım Sağlamaları	17
Genç Gelişim Programlarının İlkeleri.....	17
Gelişimi Destekleyecek Olumlu Bir Bakış Açısı Benimsemek.....	18
Gelişimi Destekleyecek Güç Odaklı Modelleri Benimsemek.....	18
Gelişimi Ortaya Çıkaracak Yeni Bilgi, Beceri ve Davranış Fırsatları Oluşturmak.....	19
Gelişimin Bir Sonuçtan Öte Karmaşık Bir Yolculuk/Süreç Olduğunu Kabul Etmek.....	19
Gelişim İçin Uygun Bir Ortam/Yaşam Alanı Sağlamak.....	20
Gelişimde Gençliğin Sesine Kulak vermek ve Seçimlerine Fırsat Sağlamak	20
Gelişim Programlarını Bireysel İhtiyaçlara Uygun Olarak Hazırlamak	21
Genç Gelişimine Yönelik Etkili Planlama ve Değerlendirmeler Yapmak	21
Gençler İçin Hazırlanan Destek Sistemleri, Fırsatlar, Programlar ile Hizmet Birimlerinde Eşgüdüm, Kalite ve Uygunluğu Sağlamak.....	22
Sürdürülebilirliği Sağlamak	22
Genç Gelişimine İlişkin Bakış Açıları ve Genç Gelişimin Tarihsel Gelişim Süreci.....	23
Pozitif Genç Gelişimi	25
Pozitif Genç Gelişiminin Doğuşu ve Dayanakları	27

Pozitif Genç Gelişimin Temel İlkeleri ve Varsayımları.....	32
Türkiye Bağlamında Pozitif Genç Gelişimi.....	33
Güçlükler ve Dönüşüm İhtiyacı	34
Türkiye'deki Araştırma Bulguları	34
Yasal ve Kurumsal Çerçeve	34
Sonuç ve Değerlendirme	35
Kaynakça.....	37

2. BÖLÜM

POZİTİF GENÇ GELİŞİMİ YAKLAŞIM VE MODELLERİ

Pozitif Genç Gelişimi Yaklaşım ve Modelleri	44
PGG Model ve Yaklaşımlarının Kuramsal Temelleri.....	46
İnsan Gelişimi Kuramı.....	47
Bağlam ve Toplum Etkisi Kuramı.....	53
Bağlam ve Toplum Değişimi Kuramı.....	54
Gelişimsel Süreç Temelinde PGG Yaklaşım ve Modelleri.....	55
4-H Modeli.....	64
Türkiye Bağlamında PGG Yaklaşım ve Modelleri.....	66
Türkiye'deki Araştırma Boşlukları ve Öneriler.....	66
Kültürel Bağlamın Modellere Etkisi.....	66
Kuramsal Uyarlanabilirlik	67
Kaynakça.....	69

3. BÖLÜM

POZİTİF GENÇ GELİŞİMİ VE POZİTİF GELİŞİMSEL KAYNAKLAR

Pozitif Gelişimsel Özellikler.....	76
Dışsal Pozitif Gelişimsel Özellikler	78
Destek.....	79
Güçlendirme	83
Zamanın Etkili Kullanımı	91
Öğrenmeye Kararlı Olma.....	95
Pozitif Değerler	98
Sosyal Yeterlilikler	102
Pozitif Kimlik.....	105
Türkiye Bağlamında Gelişimsel Kaynaklar	108
Yapısal Güçlükler ve Uygulama Boşlukları.....	109
Türkiye'ye Özgü Fırsatlar ve Koruyucu Kaynaklar	109
Sonuç ve Değerlendirme	110
Kaynakça.....	111

4. BÖLÜM

YILMAZLIK VE POZİTİF GENÇ GELİŞİMİ

Giriş.....	136
Yılmazlığın Tanımı ve Tarihsel Gelişimi	137
Yılmazlık, Psikolojik Dayanıklılık ve Psikolojik Sağlamlık: Kavramsal Ayrılımlar	138
Kuramsal Temeller: Üç Kuşak Yılmazlık Araştırması	142
Birinci Kuşak: Koruyucu Faktörlerin Belirlenmesi (1970'ler-1980'ler)	142
İkinci Kuşak: Süreç ve Dinamik Modeller (1990'lar-2000'lerin Başı)	144
Üçüncü Kuşak: Kültürel, Sistemik ve Nörobiyolojik Modeller (2000'lerin Ortasından Günümüze)	146
Güncel Araştırma Yönelimleri: Dördüncü Kuşağa Doğru	148
Yılmazlık ve Pozitif Genç Gelişimi: Kavramsal Kesişimler.....	148
Yılmazlığı Etkileyen Faktörler: Risk ve Koruyucu Faktörler	149
Bireysel Faktörler.....	149
Ailesel Faktörler.....	150
Okul ve Akranlarla İlgili Faktörler.....	150
Toplumsal ve Kültürel Faktörler	151
Yılmazlık Temelli Programlar: Uluslararası Örnekler	151
Okul Temelli Yılmazlık Programları.....	151
Toplum Temelli Yılmazlık Programları	154
Türkiye Bağlamında Yılmazlık.....	158
Sonuç ve Değerlendirme	161
Kaynakça.....	164

5. BÖLÜM

SOSYAL DESTEK SİSTEMLERİ VE POZİTİF GENÇ GELİŞİMİ

Giriş.....	170
Sosyal Desteğin Tanımı, Türleri ve İşleyiş Mekanizmaları	171
Sosyal Desteğin Nörobiyolojik Temelleri.....	173
Sosyal Desteğin Ölçülmesi	175
Sosyal Desteğin Değerlendirilmesinde Yöntemsel Yaklaşımlar	178
Ekolojik Yaklaşım ve Sosyal Destek.....	179
Psikolojik İhtiyaçlar ve Sosyal Destek.....	180
Sosyal Destek Kaynakları	181
Sosyal Destek Temelli PGG Programları	190
Türkiye'nin Özgün Koruyucu Kaynakları.....	193
Sonuç ve Değerlendirme	197
Kaynakça.....	200

6. BÖLÜM

AİLE SİSTEMİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ VE POZİTİF GENÇ GELİŞİMİ

Paradigma Değişimi: Ailenin Güçlendirilmesi (Pozitif Aile Gelişimi)	208
Bir Sistem Olarak Aile	209
Pozitif Genç Gelişimi ve Ailenin Sahip Olduğu Güçlü Özellikler	220
Aile Sistemini Güçlendirme: Uygulama, Değerlendirme ve Sonuç.....	229
Türkiye Bağlamında Aile Sistemi ve Pozitif Genç Gelişimi	233
Sonuç ve Değerlendirme	238
Kaynakça.....	240

7. BÖLÜM

POZİTİF GENÇ GELİŞİMİNDE AİLE KATILIMI VE AİLE PROGRAMLARI

Pozitif Genç Gelişiminde Aile Katılımı	247
Aile Katılımı	251
Aile Katılımını Temel Alan Araştırmalar ve Programlar	259
Türkiye Bağlamı ve Aile Katılımı	269
Sonuç ve Değerlendirme	273
Kaynakça.....	275

8. BÖLÜM

POZİTİF GENÇ GELİŞİMİNDE OKUL VE OKUL SONRASI PROGRAMLAR

Giriş.....	284
Okul ve Okul Sonrası Programların Tarihçesi	287
Programların Temel Kavramları	288
Programların Yapısı ve İçeriği.....	291
Pozitif Genç Gelişimi Okul ve Okul Sonrası Program Örnekleri.....	297
PGG Okul Sonrası Programlara Örnek Uygulamalar.....	300
Türkiye'de Okul Programları ve Okul Sonrası Programlar	304
Sonuç ve Değerlendirme	306
Kaynakça.....	309

9. BÖLÜM

POZİTİF GENÇ GELİŞİMİ VE TOPLUM

Pozitif Genç Gelişiminin Toplumdaki Yeri ve Önemi.....	315
Pozitif Genç Gelişiminin Sağladığı Toplumsal Katkı	323
Toplumsal Katılım	329
Pozitif Genç Gelişimi Yoluyla Olumlu Toplumsal Değişimi Destekleme.....	343
Türkiye Bağlamında Pozitif Genç Gelişimi ve Toplum	349
Sonuç ve Değerlendirme	351
Kaynakça.....	354

10. BÖLÜM

POZİTİF GENÇ GELİŞİMİNDE PİRAMİDİN BİR DİĞER YÜZÜ: POZİTİF KARIYER GELİŞİMİ

Pozitif Genç Gelişiminde Piramidin Bir Diğer Yüzü: Pozitif Kariyer Gelişimi	361
Pozitif Kariyer Gelişimini Destekleyici Programlar	372
Türkiye’de Pozitif Kariyer Gelişimi: Durum ve Gereksinimler	382
Sonuç ve Değerlendirme	384
Kaynakça.....	386

11. BÖLÜM

POZİTİF GENÇ GELİŞİMİ: BİR SENTEZ, YENİ YÖNELİMLER VE DİSİPLİNLERARASI BİR YOL HARİTASI

Giriş.....	393
PGG’nin Bütünleşik Çerçevesi: On Bölümden Çıkan Beş Temel Mesaj.....	393
Disiplinlerarası PGG: Çok Meslekli Uygulama Ekosistemi.....	398
Çağdaş Yönelimler ve Yeni Bağlamlar	401
İklim Değişikliği, Ekolojik Anksiyete ve PGG	406
Uluslararası PGG Uygulamalarından Türkiye’ye Dersler	410
Sonuç ve Değerlendirme	416
Kaynakça.....	418

Editör ve Yazarlar Hakkında	421
--	------------

KİTABA GİRİŞ

Pozitif Genç Gelişimi: Temel Kavramlar, Kuramlar ve Uygulamalar

Neden Bu Kitap?

Türkiye, dünyada en genç nüfus oranlarından birine sahip ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2023) verilerine göre 0-14 yaş grubu toplam nüfusun yaklaşık yüzde yirmi üçünü, 15-24 yaş grubu ise yaklaşık yüzde on dördünü oluşturmaktadır. Bu iki grup birlikte değerlendirildiğinde Türkiye nüfusunun üçte birinden fazlası 25 yaşın altındadır. Bu demografik gerçeklik, çocuk ve gençlere yönelik bilimsel ve uygulamalı çabaları toplumsal kalkınmanın vazgeçilmez bir önceliği hâline getirmektedir. Ne var ki gençlere yönelik politika, program ve araştırmaların önemli bir bölümü hâlâ sorun odaklı bir perspektiften hareket etmekte; gençleri yönetilmesi gereken riskler bütünü olarak konumlandırmaktadır. Madde bağımlılığı, şiddet, okul terki, işsizlik ve ruh sağlığı sorunları gerçek ve ciddi meselelerdir; ancak bu sorunların önlenmesi yalnızca risk faktörlerine odaklanmakla değil, gençlerin güçlü yanlarını, potansiyellerini ve gelişim kaynaklarını ön plana çıkarmakla mümkün olabilir.

İşte tam bu noktada pozitif genç gelişimi (PGG) yaklaşımı belirleyici bir anlam kazanmaktadır. 1990'lı yılların sonlarında Amerika Birleşik Devletleri'nde akademik bir zemine kavuşan ve kısa sürede uluslararası alanyazında güçlü bir araştırma geleneği geliştiren PGG, her gencin olumlu özellikler geliştirme potansiyeline sahip olduğunu ve bu potansiyelin uygun bireysel, ailevi, kurumsal ve toplumsal koşullar sağlandığında gerçekleşebildiğini savunmaktadır (Damon, 2004; Lerner vd., 2005). Bu anlayışın Türkçe alanyazındaki yansıması ise oldukça sınırlı kalmaktadır. Konuyu doğrudan ele alan ve sistematik bir kuramsal çerçeve sunan Türkçe kaynakların yetersizliği, hem araştırmacıları hem de uygulayıcıları yabancı dil engeline mahkûm etmektedir.

Pozitif genç gelişimi (positive youth development — PYD) İngilizce alanyazınında yalnızca ergenlik dönemini değil; okul çağı çocuklarından (yaklaşık 5 yaş) genç yetişkinliğe (yaklaşık 25 yaş) uzanan geniş bir gelişimsel dönemi kapsamaktadır. “Genç” sözcüğünün Türkçede çoğunlukla ergenlik çağıyla özdeşleşmesi, kavramın daha geniş kapsamını gizleyebilmektedir. Oysa Benson'ın (1997) 40 Gelişimsel Özellik çerçevesi 5. sınıftan, Bronfenbrenner'ın (1979) ekolojik sistem kuramı doğumdan, Arama Enstitüsü'nün (Serch Institute) araştırmaları ise ilkökul